

CARLO NANNI

PREVENTIVNI SUSTAV

DANAS

Naslov izvornika:

Carlo Nanni, *Educare con Don Bosco
alla vita buona del Vangelo*

© 2012 Editrice ELLEDICI, Torino

Nakladnik i copyright za hrvatsko izdanje

© 2014 by SALESIANA d.o.o.

Omiška 8, Zagreb

Za nakladnika: Anto Stojić

Prijevod: Ivan Marijanović

Lektura: Iva Nikolić

Slog i prijelom: Salesiana d.o.o.

Naslovna stranica: Domagoj Bešlić

Tisak: Recom d.o.o.

Narudžba:

Salesiana d.o.o.

Omiška 8, 10000 Zagreb

tel: [01] 48-14-661

salesiana@salesiana.hr

www.salesiana.hr

ISBN 978-953-205-119-3

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu

Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 886446.

Tiskano u Hrvatskoj, rujan 2014.

CARLO NANNI

PREVENTIVNI SUSTAV
DANAS

Salezijanska pedagogija i duhovnost

SALESIANA

ZAGREB, 2014.

Knjiga 31

1. E. Viganò – J. Aubry – J. Schepens, *Duhovno vodstvo*
2. E. Viganò, *Salezijanska obitelj*
3. J. Aubry, *Salezijanski duh*
4. E. Viganò, *Otajstvo i povijest*
5. Ivan Pavao II, *Otac i učitelj mladeži*
6. C. M. Martini, *Bog odgaja svoj narod*
7. P. Braido, *Don Bosco između projekta i utopije*
8. *Povelja zajedništva don Boscove salezijanske obitelji*
9. N. De Martini, *Molitva – preobrazba čovjeka i svijeta*
10. C. M. Martini, *Život po Duhu*
11. C. M. Martini, *Povratak Ocu*
12. A. Cencini, *Tajnovitost poziva*
13. C. M. Martini, *Koja će ljepota spasiti svijet?*
14. C. M. Martini, *Jakovljevi san*
15. A. Cencini, *Osobna povijest prebivalište tajne*
16. C. M. Martini, *Etika socijalne države*
17. C. M. Martini, *Gospa Velike subote*
18. T. Bosco (*prir.*), *Don Bosco – Misli*
19. C. M. Martini, *O tijelu*
20. M. Gallizi, *Evandjelje – Radosna vijest spasenja*
21. N. De Martini, *Kako i zašto biti zreo*
22. C. M. Martini, »Na tvoju riječ« (*Lk 5,5*)
23. *Povelja poslanja Salezijanske obitelji*
24. J. E. Vecchi, *Salezijanska duhovnost*
25. T. Bosco (*prir.*), *Majka Terezija – Misli*
26. *Vodstvo u salezijanskom iskustvu*
27. Biskupi Québeca, *Ponuda vjere mladima danas*
28. Pascual Chávez Villanueva, *Salezijanci i briga za zdravlje*
29. *Revnost za Krista revnost za ljude*
30. *Volontarijat u salezijanskom poslanju*
31. Carlo Nanni, *Preventivni sustav danas*

PREDGOVOR

HRVATSKOM IZDANJU

Rektor Salezijanskog papinskog sveučilišta u Rimu dr Carlo Nanni posjetio je Zagreb u svibnju 2013. i tom zgodom u *Akademiji odgojno-obrazovnih znanosti* održao predavanje *Suvremena filozofija odgoja i njezine metodičke implikacije*. Predavanje je bilo uvod u raspravu o metodikama prigodom promocije Akademijine monografije *Metodike u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu* (Zagreb, 2013.).

Nanni je istaknuo doprinos filozofije odgoja u analizi i razumijevanju antropoloških problema povezanih s odgojno-obrazovnim procesom, koji se u metodikama artikulira i konkretizira. Upozorio je na opasnosti reduktivizma i relativizma nekih suvremenih teorija koje nedovoljno vode računa o biti i naravi čovjeka kao složenog bića u razvoju, kojemu odgoj i obrazovanje pomažu i omogućuju da se razvije u cjelovitom humanističkom smislu.

Primjer kršćansko-humanističkog promotivnog odgoja je *Don Boscov preventivni sustav*. Nanni o tome piše u knjižici *Odgajati s Don Boscom za dobar život prema evanđelju*, koja je 2012. izašla u popularnom izdanju Elledici. U njoj evocira *Pastoralne smjernice* Talijanske biskupske konferencije, za desetljeće 2010-2020., koje odražavaju intuicije i na-

čela Don Boscove pedagoške mudrosti i prakse. Navodeći u posveti izvorni naslov *Preventivni sustav danas*, izrazio je želju da djelce, ugleda svjetlo dana na hrvatskom jeziku. Drago mi je da mu se ovim putem želja ispunila.

Valja upozoriti na jednu metodološku promjenu. U izvorniku su bilješke uklopljene u tekst, a u našem su prijevodu izdvojene i, gdje je bilo potrebno, dopunjene radi bolje preglednosti i razumijevanja. Nadam se da će to biti na pomoć i korist čitateljima koji će, zajedno s autorom, promišljanjem klasične salezijanske ponude, otkriti suvremena nadahnuća i stvarne mogućnosti Don Boscova preventivnog sustava.

Na radost i zadovoljstvo odgajatelja i odgajanika!

prevoditelj

PREDGOVOR

Na blagdan sv. Franje zaštitnika Italije, 4. listopada 2010., Talijanska biskupska konferencija (CEI) objavila je *Pastoralne smjernice talijanskog episkopata za desetljeće 2010-2020: Odgajati za dobar život prema evanđelju (Educare alla vita buona del Vangelo)*. Time su biskupi htjeli biti u suglasju s pastoralnom skrbi pape Benedikta, s onim što je on nazvao »odgojna hitnost«.

Težinu odgoja duboko osjećaju obitelji, odrasli, škola, između ostalog i zbog jakog utjecaja i brzog razvoja televizije, radija, novih računalnih medija (mobitel, internet, facebook, youtube, twitter, videoigrice itd.).

I na crkvenoj razini sve više raste svijest da »bez odgoja nema duboke i trajne evangelizacije, nema rasta i dozrijevanja, nema promjene mentaliteta i kulture«, kako reče papa Benedikt XVI. salezijancima na 26. Općem saboru 1. ožujka 2008. Isti papa u Veroni 19. listopada 2006., prigodom Četvrtog nacionalnog susreta Talijanske crkve, podsjetio je da se »treba posvetiti odgoju razuma, ne zanemarujući slobodu i sposobnost ljubavi. I zbog toga je nužno obratiti se za pomoć Milosti. Samo tako će se moći djelotvorno oduprijeti riziku sudbine ljudske obitelji, koji se sastoji u neravnoteži između

veoma brzog rasta tehničke moći i mnogo sporijeg i mučnog rasta naših moralnih sposobnosti«.

U tom smislu biskupi predlažu dobar život prema evanđelju kao vlastiti cilj odgoja koji želi biti cjelovit i prikladan vremenu u kojem živimo. Tekst *Pastoralnih smjernica* tvrdi: »Odgojni prijedlog kršćanske zajednice (ima) temeljni cilj [...] promicati razvoj osobe u njezinoj cjelovitosti« pridonoseći istodobno razvoju društvenog bića i postizanju općeg dobra »kršćanskom odgovornošću« (br. 15). Još prije tvrdi da »pravi odgoj mora biti sposoban odgovoriti potrebi za smislom i srećom osobe« (br. 8).

Specifikacija u naslovu *Odgajati za dobar život prema evanđelju* ističe »kršćansku vjeru« koja u Kristu vidi savršena čovjeka i puninu ljudskosti koja je kadra prosvijetliti sav odgojni proces, postajući obzor, uzor i izvor snage sveukupnog procesa dozrijevanja dok ne dospije do mjere uzrasta punine Kristove (usp. Ef 4,13), unatoč ranjivosti i neuspjehu života. On nas je učinio »sinovima u Sinu«. Na taj način odgoj i život postaju u konačnici povezani s Bogom u punom zajedništvu s njim u otajstvu Trojstva.

Tekst *Pastoralnih smjernica* podsjeća da su »u povijesti Crkve u Italiji mnogobrojni sveci odgoj učinili svojim poslanjem i potaknuli mnoge inicijative, od kojih su neke i danas valjane i daju dragocjen doprinos dobru društva« (čl. 34). Među njima je sv. Ivan Bosco i njegov preventivni sustav.

Biskupi ga ne navode izravno, ali usvajaju njegove odgojne intuicije, bilo kad označavaju da se djelovanje tih velikih odgajatelja temelji na uvjere-

nju da treba »prosvijetliti razum kako bi se ojačalo srce«¹, bilo kad kažu da su oni imali intimno uvjerenje da je »odgoj stvar srca, i da je samo Bog gospodar srca, a mi ne možemo ni u čemu uspjeti, ako nas Bog ne pouči tome umijeću i ne stavi nam ključ u ruke«, i citiraju upravo Don Boscovu izreku.²

* * *

Knjiga predstavlja Don Boscov preventivni sustav u uvjerenju da on i danas može biti vrlo zanimljiv u odgoju mladih za dobar život prema evanđelju. Dobrim dijelom preuzima sadržaj knjižice izdane prije desetak godina pod naslovom: *Don Boscov preventivni sustav. Pokušaj današnjeg odčitavanja*. Dobar uspjeh koji je postigla (prevedena na mnoge jezike) potakao me da idem dalje od »pokušaja« i ponudim sustavan i zaokružen oblik, dodajući tri poglavlja i promijenivši opću postavku.

Nadam se da ću tako postati sudrug mnogih koji vjeruju u mukotrпно, ali lijepo djelo odgoja, slijedeći Don Boscov preventivni sustav.

Utješno je što on tvrdi: »Želite učiniti dobru stvar? Odgajajte mladež. Želite učiniti svetu stvar? Odgajajte mladež. Želite učiniti najsvetiju stvar? Odgajajte mladež. Želite učiniti božansku stvar? Odgajajte mladež. Dapače, među svim božanskim stvarima, ova je nabožanskija!«³

¹ Don Boscov izričaj (*Predgovor Svetoj povijesti*, 1847.) i još točnije: »Prosvijetliti razum kako bi srce postalo dobro.«

² Eugenio CERIA, *Memorie biografiche di san Giovanni Bosco*, sv. XVI, Torino, SEI, 1935., str. 447 (dalje MB).

³ Eugenio CERIA, MB, sv. XIII, SEI, 1932., str. 629.

DON BOSCOVO PEDAGOŠKO ISKUSTVO

1. Odgojni prijedlog utemeljen na povijesti i iskustvu Don Bosca i Salezijanske obitelji

Preventivni sustav nije nastao za stolom. Nije plod samo pedagoške literature. On ima svoj prvotni izvor u Don Boscu, njegovoj povijesti, osobnosti, svetosti, odgojnoj ljubavi. Stoga, da bi se danas razumjela odgojna valjanost preventivnog sustava, treba poznavati ne samo njegove jake strane, temeljnu ideju, perspektivu i vidike nego i Don Boscovo odgojno iskustvo i pedagoško promišljanje te njegov razvoj u odgojnoj tradiciji Salezijanske obitelji (salezijanci, KMP, bivši učenici, suradnici i mnoga druga redovnička i laička udruženja koja su se tijekom vremena okupila oko Don Bosca i prepoznala se u njegovoj odgojno-pastoralnoj karizmi).

2. Don Bosco, čovjek akcije, ali i »teorijskog« interesa

Povjesničari se slažu da je Don Bosco u biti bio čovjek akcije. Nije izradio organičku i cjelovitu raspravu o svojoj pedagoškoj misli niti je ikada na

formalan i potpuno sustavan način izrazio svoju odgojnu metodologiju. Doista, *Preventivni sustav u odgoju mladeži* (1877) i čuveno *Pismo iz Rima* (1884), osobito ako se čitaju zajedno s drugim spisima koje je objavio za vjerski odgoj mladeži (*Opskrbljeni mladić, Životopis Dominika Savija, Franje Besucca, Mihovila Magonea, Sveta povijest, Povijest Crkve, Povijest Italije, Metrički decimalni sustav* itd.), sadrže doktrinarnu jezgru velikog odgojnog bogatstva. Iako nije ostavio sustavne rasprave (možda baš zato što mu je nedostajalo stvarnog vremena), Don Bosco je uvijek pokazivao živ interes (ne u akademskoj formi), za problematiku koju možemo nazvati »pedagoškom«.

Ta se pedagoška svijest razvijala tijekom vremena u interakciji sa suradnicima, kao odgovor na stvarne potrebe i poticaje koji su dolazili od društveno-kulturne sredine.

Treba, međutim, reći da su te ideje kvalitativno vrlo bliske općem pedagoškom mentalitetu i »dobrom osjećaju« toga doba. Možda je to »sažetak« ideja što ih je čuo i preuzeo od svojih suradnika.

3. Temeljit poznavalac svoga svijeta i pozoran na promjene vremena

U svom gotovo pedesetogodišnjem odgojnom radu Don Bosco se uvijek trudio biti pozoran na potrebe povijesnog trenutka, nastojeći dati valjan i djelotvoran odgovor.

Savjet što ga je dao svojim suradnicima 1883. (»treba poznavati naše vrijeme i prilagoditi mu se«) bio je za njega načelo trajnog djelovanja. I za

salezijance je postalo uobičajeno reći »s Don Boscom i s vremenom«, ili u izvornoj verziji što je donosi don Bertello: »s vremenom i s Don Boscom«, gdje je pozornost vremenu povezana sa stalnim prizivom na živog Don Bosca, a potom na idealiziranog Don Bosca, kojega su idealizirali salezijanci te javno crkveno i građansko mnijenje.

Rastao je i obrazovao se u seoskoj, ruralnoj, tradicionalnoj sredini, a aktivnosti je razvio u urbanoj sredini, u gradu Torinu, koji je sve više poprimao oznake industrijskog i financijskog grada, koji se, po novoj rastućoj buržoaziji, pripremao preuzeti ulogu središta nacionalnog jedinstva. Odgojen u razdoblju tzv. restauracije, morao se suočiti s konstitucionalnim liberalizmom, a potom s problemima nacionalnog jedinstva, s padom papinske države, s pojavom antiklerikalizma i protukatoličke oporbe, s »južnim« i socijalnim pitanjem, s europskom ekspanzijom u svijetu te potkraj stoljeća s kolonijalizmom. Rođen u vrijeme jake reakcije na prosvjetiteljske ideje, koje su postale ideologija francuske revolucije, odgojen u vremenu kad je laička kultura slijedila ideje romantizma i idealizma, djelovao je u drugoj polovici 19. stoljeća kad je vladala pozitivistička kultura koja je od pozitivnih znanosti, biologističkog i materijalističkog evolucionizma stvorila ideološku podlogu za napredak, slobodu i civilizaciju.

Kako navode povjesničari, s »ideološkog« gledišta Don Bosco se može smatrati, ako ne baš »nepomirljivim«, onda svakako »konzervativnim prosvjetiteljem«. No, možda mu je baš njegova »odgojna strast« pomogla nadvladati ideološke granice i

idejna kolebanja. Mladi i njihovi problemi doveli su ga tamo kamo ni on nije predviđao i kamo sigurno sam po sebi ne bi nikada dospio. Kao što je sam rekao, »kad je riječ o spasu mladih, idem naprijed sve do lude smjelosti«.

4. Pozoran na potrebe mladih i solidaran s njima

Dok stalno poziva svoje suradnike da se posvete mladima, a od ravnatelja salezijanskih ustanova traži ponajprije »nastoj da te zavole«, s druge strane opominje sve da nije dosta mlade ljubiti, htjeti im dobro, »ne samo da budu ljubljeni nego da znaju da su ljubljeni«. A još prije potiče svoje suradnike da ih osobno poznaju, da ih postupno slijede, da budu solidarni s njihovim životnim interesima, da se usklade s njihovim potrebama, s njihovim težnjama, da uspostave odnos s povijesnom sredinom u kojoj se oni nalaze, kako bi rasli i razvijali svoju osobnost. Rečeno suvremenim riječima: prijateljstvo i odgojni dijalog, koji ništa ne dokidaju u relacijskoj i iskustvenoj različitosti odgajatelja i mladih, bio je trajni način Don Boscova odgojnog djelovanja. Na to je poticao svoje salezijance, koji u tome i danas pokazuju najbolje od svoje odgojne tradicije.

5. Preventivna odgojna skrb uzdignuta do sustava

Don Boscovo se djelovanje povezuje s neiscrpnom kršćanskom karitativnom tradicijom, koja je

pronašla svoj kraljevski put u odgojnom djelovanju u korist mladih, a osobito u korist mladića i djevojaka pučkih slojeva. U ozračju nakon Tridentskog koncila i sljedećih stoljeća, nastale su mnoge redovničke družbe, muške i ženske, kojima je odgoj glavni cilj postojanja i koje se nadahnjuju evanđeoskim načelima ljubavi i milosrđa.

Ideja prevencije kao alternativna strategija apsolutističkom, autoritarnom i represivnom načinu, i kao djelovanje koje predusreće uzrok problema, postala je općeprihvaćena već s prosvjetiteljstvom 18. stoljeća i nadahnjivala je djelovanje onih koji su, nakon francuske revolucije, htjeli popraviti zla uzrokovana nemirima koji su trajali više od dvadeset godina, ne želeći biti reakcionarni, nego težeći obnoviti društvo u duhu Bečkog kongresa.

Predusresti, zaštititi, ali i pripremiti, opskrbiti, prosvijetliti, poučiti, promicati, bili su »imperativi« (ili barem »infinitivi«) kojima su mnogi htjeli označiti politiku, ekonomiju, pravni i društveni život i, konačno, odgoj.

Don Bosco se svrstava u taj niz kojim je, kako je napisao u *Sacra storia*⁴, htio »prosvijetliti pamet da srce učini dobrim«.

Ali, kako reče 1920. pedagog idealist G. Lombardo Radice, ovim mnogostrukim idejama on je udahnuo dušu, učinio ih je sustavom, više operativnim nego teorijskim, sustavom sa svojim idejnim jedinstvom.

⁴ *Sveta povijest*, Torino, Paravia, 1847., str. 7.

6. Temeljne ideje »preventivnog sustava«

Ova »duša« koja objedinjuje jasno se očituje u nekim temeljnim idejama, koje su tijekom godina i odgojne prakse postajale sve jasnije kod Don Bosca i njegovih suradnika. Krajnje sažete mogu se ovako nabrojiti:

1. Don Boscovo djelovanje ukorijenjeno je u temeljno osobno opredjeljenje kojemu je cilj činiti dobro, u najširem smislu riječi. U njemu, kao kršćaninu i svećeniku, zadobilo je izraz žive pastoralne skrbi, koja ga je vodila da traži osobito duhovno dobro mladih (*Da mihi animas*). To bismo sažeto mogli reći *prvenstvo djelotvorne ljubavi*. S druge strane, ta je djelotvorna ljubav našla svoj »oblik« u odgoju i brizi za stanje i životne probleme mladih s kojima se susretao.
2. Duboka vjera u Božju dobrotu i milosrdno očinstvo, što je bilo razlog da izabere sv. Franju Saleškog kao primjer za svoje suradnike i kao zaštitnika svoje družbe svećenika i laika, koji su se zavjetovali da će odgajati mlade, osobito one pučke, siromašne, napuštene, »ugrožene«.
3. Duboko uvjerenje o veličini i krhkosti mladih i njihova dostojanstva Božjeg sinovstva, što ga je navelo da kaže: »bez vas ne mogu učiniti ništa«, ne stvarajući pritom romantične iluzije kao Rousseau. U njemu je bio duboko usađen temeljni odgojni optimizam koji je počivao s jedne strane na uvjerenju da u svakom dječaku, čak i u onom zalutalom, »postoji točka dostupna dobru«, a s druge strane na povjerenju i nadi u

Božju providonosnu prisutnost u svijetu, stoga je i ponavljao svojim suradnicima »neka te ništa ne uznemiruje«, što podsjeća na Isusa, sv. Pavla, sv. Tereziju Avilsku, sv. Franju Saleškog.

4. *Način postupanja prema mladima* prožet razumom, ljubaznošću (u uvjerenju da je odgoj stvar srca) i dubokim motivacijama koje proizlaze iz vjerničke vizije života; stoga i piše: »Ovaj se sustav sav temelji na razumu, vjeri i ljubaznosti«.⁵
5. Temeljna odgojna struktura koja se oslanja na *aktivnu i prijateljsku prisutnost*, koja potiče inicijativu, poziva na rast u dobru i ohrabruje na oslobođenje od svakog ropstva, kako zlo ne bi nadvladalo i pobijedilo najbolje snage pojedinca i grupe (»asistencija i preventiva«). Ta se izražava u strukturi, dinamici, ulogama i obiteljskom duhu, tako da se osjeća »kod svoje kuće«.
6. Od samog početka njegovo je djelo usmjereno odgajati »*dobre kršćane i poštene građane*«, koji će »zarađivati kruh vlastitim radom«. Ipak, treba reći da se posljednjih godina, u skladu s vremenom i jednom mnogo univerzalnijom vizijom svoga djela (koje je već prešlo granice Sardinjskog i Talijanskog Kraljevstva i otvorilo se Europi, Americi, svijetu), i njegov okvir ciljeva proširio, na pravcu *projektčovjek* (koji je spajao rad, vjeru, vrlinu) s mnogo širim *projektom društva* (koje je tražilo pobožnost, moralnost, kulturu, civilizaciju).

⁵ G. BOSCO, *Il sistema preventivo nell'educazione della gioventù (Preventivni sustav u odgoju mladeži)*, Torino, 1877.

7. »Instrumentarij« za provođenje pedagoških ideja u stvarnost

Tim je temeljnim idejama dao »tijelo«, tj. institucionalnu, proceduralnu, pravnu i povijesnu povezanost.

U tom smislu oratorij u Valdoccu, kako kažu obnovljene salezijanske Konstitucije, bio je za mlade »dom koji prihvaća, župa koja evangelizira, škola koja priprema za život i dvorište za prijateljski susret i život u radosti«. ⁶

Zbog toga iskustvo Don Boscova oratorija ostaje za salezijance »trajno mjerilo za prosudbu i obnovu svake aktivnosti i ustanove«.

Moglo bi se načiniti iscrpan popis »uredbi« koje je Don Bosco donio u traženju prikladnog pedagoškog »instrumentarija«: organizacija ambijenta, regulacija života zajednice, grupe, pokreta; sveukupne inicijative: rekreativne, športske, fizičke, kulturne, religiozne; življenje svakodnevice i slavljenje blagdana: tjednih, prigodnih, godišnjih; živ osjećaj uključenosti, suodgovornosti, sudjelovanja svih i svakog pojedinog u životu odgojne ustanove; prigodna slavlja i obredni trenutci kao i trenutci spontanosti i zabave; razni oblici komunikacije: masovne ili neizravne, međuljudske, izravne, intimne (sve do poznate »riječi na uho«) itd. Podsjetimo na neke tipične oblike: limena glazba, kazalište, godišnji izleti, svečanost kestena, proslava Bezgrješne (osobito za pitomce), Sv. Josipa (osobito za zanatlije), Marije Pomoćnice (s najvećim javnim opsegom).

⁶ Konstitucije i pravilnik Družbe Svetog Franje Saleškoga, Zagreb 2009. (dalje Konstitucije SBD), br. 40.

Očito je da taj instrumentarij nosi biljege vremena. Ostaje, međutim, smisao traženja i konkretnog pojedinačnog raspoznavanja.

8. Odgoj »zajedničko djelo«

Ono što je također jasno u Don Boscovu pedagoškom iskustvu jest da je preventivni sustav kao i njegove odgojne inicijative, u svojoj biti nešto potpuno osobno, ali istodobno i »zajedničko djelo«, plod osobnog promišljanja i interakcije s mladima, salezijancima, suradnicima, simpatizerima, KMP i svima drugima koje je tijekom vremena genijalno i fleksibilno pridružio svome djelu ili ih je na razne načine nastojao uključiti u nj. U tome je, kako je već spomenuto, nadišao ideološke i političke granice, svoje i tuđe, u vidu one »dobre stvari«, dapače, »božanske« i »najbožanskije među božanskim stvarima«, da kažemo točno njegovim riječima, a to je »odgoj mladeži«.

~~~~~

Giuseppe Lombardo Radice (1879-1938), katanijski pedagog, laicist i gentilijanac, na kraju svoga prilično polemičkog djelca,⁷ objavio je (1920.) kao prvi »Dodatak« tekst naslovljen Bolje Don Bosco? Evo nekoliko ulomaka:

»Don Bosco. Bio je velikan kojega biste morali upoznati. Unutar Crkve bio je korektor jezuitizma, pa iako

---

⁷ G. LOMBARDO RADICE, *Clericali e massoni di fronte al problema della scuola (Klerikalci i masoni pred problemom škole)*, Rim, La Voce, 1920., str. 62-64.

nije bio Ignacijeva stasa, znao je stvoriti impozantan pokret odgoja, vraćajući Crkvi kontakt s masama, koje je ona postupno gubila. Za nas koji smo izvan crkve i svake crkve, on je ipak heroj, heroj preventivnog odgoja i škole-obitelji. Njegovi sljedbenici mogu biti ponosni. Mi možemo iz njihova djela naučiti nešto za laičku školu. [...] Ako naša škola ne bude aktivno središte mladenačkog života, koje će mlade vezati uza se, stvarno ili barem u sjećanju, i nakon što je napuste; ako naša škola ne bude imala svoje bivše-učenike kao učenike zahvalne majci i željni vidjeti je te sa svojim drugovima oživjeti radosne dane učenja i školskog rada, neće još biti škola. U međuvremenu, naši učenici štrajkuju, naše političke novine pišu o svemu i svačemu, oglašavaju natječaje za ljepotu, a školi i odgoju daju zadnje mjesto na svojim stranicama; gotovo svi naši zastupnici drže neukusom baviti se školom; naši se profesori uznemire samo zbog plaća; naši učitelji su se pretvorili u satnice. Nijedna škola nema svoju tradiciju. Škola? Ne, to je ured koji dijeli diplome. Učenici? Ne, to su jogunasti obveznici pred nametom mentalnog rada.

Don Bosco? Tu je tajna: JEDNA ideja.

Naša škola: MNOŠTVO ideja. Mnoštvo ideja može imati i slaboumnik, svećenik ili ne svećenik, učitelj ili ne učitelj. Jedna ideja je teška. Jedna ideja znači jedna duša. Jedna, jedna želi biti!

[...] Don Bosco! – Salezijanci, nastavite svoj rad. Mi, vaši protivnici, zahvalno vas pozdravljamo, jer vi i svi drugi dogmatici, slični ili različiti od vas, ako radite s pravom vjerom pridonijet ćete – protiv svoje volje – procvatu škola (od osnovnih do viših), gdje se ne poučava vjera ni dogma, nego se proučavaju sve vjere da bi se ojačala vjera u sebe (vjera u misao).«

SALEZIJANSKA PREVENTIVNOST DANAS

1. Predusresti, ne suzbijati

Dugo su vremena odgajatelji i pedagozi sumnjali da je preventivni sustav jedna velika odgojna prijevara. S nakanom »staviti dječaka u moralnu nemogućnost da učini grijeh« mogao bi se prokrijumčariti teški oblik odgojnog autoritarizma koji onemogućuje svaki slobodan i odgovoran razvoj. Preventivni bi sustav u najboljem slučaju proizvodio poslušne, pasivne ili jednostavno izvršne osobe.

Danas nadzor i obrana mladih od droge, čini se, daju veću važnost preventivnosti. Uostalom, pred nasiljem i kriminalom mladih nad roditeljima, prijateljima, starijima i slabijima, strancima i, općenito, prema ljudima, mnogi zazivaju teške represivne mjere. Istodobno, podižu se teške optužbe protiv popustljivosti roditelja i učitelja, protiv odgojne prakse nove generacije roditelja koji su rasli u godinama mladenačkih i feminističkih osporavanja i onih zanesenih izopačenom logikom konzumizma i razuzdanog traženja užitka. Tradicionalnim rječnikom rečeno, optuženi su za napuštanje običaja, relativizam vrijednosti, strah reći »ne« djeci da ne

bi trpjela ono što su oni morali trpjeti sa svojim roditeljima, prepuštajući ih, naprotiv, da rastu u pamuku i navikavajući ih da imaju »sve i odmah«, bez ikakve pripreve za život prepleten različitim koncepcijama i suprotnostima.

Ima li kakvo značenje, u ovom teškom stanju, ono što katkad čujemo: »Vi, salezijanci, znate li raditi s mladima?« Ima li salezijanski preventivni sustav što reći u vidu nadvladavanja permisivizma i autoritarizma? Je li moguće predusresti, a ne suzbijati bez odgojne štete? Kako? Čime? U kojem se pravcu kretati?

2. Poći od »točke dostupne dobru«

Salezijanske konstitucije kažu: »Don Bosco je, u susretu s mladima prvog oratorija, živio duhovno i odgojno iskustvo koje je nazvao 'preventivni sustav'. Za njega je taj sustav bio ljubav koja se besplatno dariva, crpeći snagu iz Božje ljubavi, koja pretječe svako stvorenje svojom providnošću, prati ga svojom prisutnošću i spašava ga darujući mu život.«⁸

Ako se hoće da preventivni sustav danas donese dobre odgojne plodove, on mora ponajprije poprijeti ovaj religijski vid i smisao. Uostalom, treba dobro shvatiti tu snažnu odgojnu zamisao. Kako već spomenusmo, Giuseppe Lombardo Radice, veliki pedagog laicist, koji je živio između dva svjetska rata, rekao je da je »Don Bosco znao stvoriti impozantan pokret odgoja«, čija je »tajna« bila

---

⁸ Konstitucije SBD, br. 20.

»ideja« preventivnog sustava, ideja kojoj je on udahnuo »dušu«.

Ali na kraju se mora, odvažno, donijeti odluka, izbor područja: preventivni sustav sve svoje karte baca na pozitivno, na sposobnosti i mogućnosti života i dobra koje svatko od nas ima kao naravnu nadarenost i kao dar primljen od obiteljskog života, društvene i crkvene sredine u kojoj živi. Već smo istaknuli: Don Bosco tvrdi da »u svakom dječaku, čak i u onom najnesretnijem, postoji točka dostupna dobru« (MB V, 367). Preventivni sustav sve svoje odgojne karte stavlja na tu »točku«, bez obzira na to kako ona bila mala, slaba i ugrožena. Dapače, osim što je to polazna točka, ona je i »arhimedovsko« uporište, tj. oslonac koji budi volju za dobro, potiče prema pozitivnom, autentičnom samoostvarenju osobe, dostojne sebe, drugih i svijeta, tako da – kao što reče Baden Powell – »ostavi svijet malo boljim nego što je zatečen«: priznajući, cijeneći i potičući da se ide dalje, da se bude i čini više.

3. Predvidiv, pripremljen i projektiran

Preventivan je sinonim za predvidiv, pripremljen, predodređen, stvoriti pozitivne uvjete za postizanje cilja na djelotvoran i ljudski zadovoljavajući način. Sa svom mogućom oprežnošću, ali bez krutosti i stavljanja svega i svih u unaprijed stvorene okvire, sigurno zna da pripremljene stvari bolje uspijevaju. Pozornost strukturama, podršci, dobrim uvjetima vježbanja, privlačnoj i pogodnoj sredini, biti zajedno i biti prisutni u onom što mladi rade i gdje se

nalaze, nastojati stvoriti »platformu« za komunikaciju, to su neki putovi »preventive« kojima treba posvetiti vrijeme, trud, novac!

Treba također reći da je preventivan sinonim za prospektivan (predvidiv) i projektivan (planiran). Nije dosta vidjeti i prihvatiti dobro; treba se potruditi da se ono razvije; treba potražiti strategije, vrijeme, suradnike, načine ostvarenja da bude konkretno i da donese dobre plodove. U tom smislu svu svoju odgojnu kvalitetu zadobiva traženje i stvaranje »odgojnih projekata«, ostvarenih zajedno s mladima, u odgojnim zajednicama, u interakciji s područjem i mjesnom crkvom.

4. Razum, vjera i ljubaznost za razvoj mladih

Salezijanska preventivnost djeluje sustavno, tj. upravlja se i povezuje sa svim vidovima koji je karakteriziraju. Ona se oslanja na razumnost, dakle, na traženje dobrih razloga, motiva, ljudske razboritosti i promišljenosti, ispravnog sagledavanja snaga i mogućnosti svakoga. Ne djeluje na neodređen, homologiziran, nediferenciran način. Uvijek vodi računa da pred sobom ima konkretne osobe, s imenom i prezimenom, u određenom životnom trenutku, s određenim životnim ritmom.

Temelji se na nečemu vrijednom: počevši od one jezgre vrijednosti koja je svaka osoba, subjekt vlastitog razvoja i konkretno mjesto dostojanstva i ljudskosti, stvorenje i osoba za koju se Bog »osobno« zauzeo i stvorio je, Isus za nju umro na križu, Duh Sveti je poučava i podržava iz najdublje nutrine (kako je govorio sv. Augustin). Vidi u »znakovima

vremena«, kako nas poučava Koncil, odgojne mogućnosti sredine, dragocjene za odgoj pojedinaca, grupa, zajednica, u njihovu konkretnu smještaju u kulturi, na određenom području, u povijesnim procesima koji se odvijaju. U tom je smislu Don Bosco govorio o vjeri (»religiji«). U okviru opće svrhe odgoja postavlja ciljeve i smjerokaze, koji se u salezijskoj tradiciji izražavaju binomom »dobri kršćani i poštenu građani« (danas ih, dakako, treba premisliti i protumačiti u svjetlu složenosti, pluralizma, multikulturalnosti, multikonfesionalnosti, koji preplavljaju suvremeni život).

U preventivnom se sustavu razum i vjera stapaju s ljubaznošću, s onom odgojnom inteligencijom ljubavi koja hoće dobro djeci i mladima, tražeći da uđe u odgojni odnos, ne izbjegavajući teškoće i razlike između generacija, temperamenata, osoba; koja hoće njihovo dobro i hoće to na najbolji način, tj. nastojeći uskladiti nagone, osjećaje, oprez, ljubav, ali i hrabrost, djelotvornost, zalaganje i inicijativu. Don Bosco ispovijeda: »dosta je da ste mladi pa da vas jako volim«. Trebat će o tome detaljnije govoriti.

5. »Ja za vas...«

Htio bih na kraju reći: ako je preventivni sustav jedna ideja i jedna duša, on je i jedna povijest. Danas i uvijek zahtijeva domišljatost i kreativnost da bi bio osuvremenjen i prikladan vremenu, mjestu, kulturi, konkretnoj situaciji. Povjerava se odgajateljima pojedincima, grupama, zajednicama i odgojnim pokretima. Treba ga sanjati, projektirati, kon-

kretizirati: s osjećajem mjere i granice (jer nitko nije savršen i jer »najbolje« može biti »neprijatelj dobroga«). Zahtijeva promišljanje, proučavanje, pripremu, stručnost, askezu, osjećaj zajedništva, raspravu, izlazak iz vlastitog narcizma (tražeći cilj, svrhu, koji su za sve obzor vrijednosti, svjesni da stvari koje vrijede koštaju... i zato su vrijedne truda!). Svaki odgajatelj koji hoće ostvariti preventivni sustav mora usvojiti ono što Don Bosco kaže za sebe: »za vas učim, za vas radim, za vas sam spreman dati i život«. Dan za danom, treba tražiti i ono što Isus kaže za svoje učenike: »za njih posvećujem samog sebe«.⁹

Preventivni sustav prolazi kroz molitvu za mlade: za sve i svakoga pojedinačno, počevši od onih s kojima konkretno radimo i za koje smo pravi san Božje providnosti!

»Više puta su tražili da izrazim usmeno ili pismeno neke misli o takozvanom preventivnom sustavu, što se običava primjenjivati u našim kućama. Zbog nedostatka vremena nisam mogao do sada udovoljiti toj želji, a sada želeći tiskati pravilnik koji se do sada gotovo uvijek tradicionalno upotrebljavao, držim prikladnim dati o tome bilješku koja će, međutim, biti kao sadržaj jednog djelca što ga spremam, ako mi Bog dopusti toliko života da ga mognem dovršiti, a to je jedino na korist teškog umijeća odgoja mladih.«

---

⁹ Iv 17,19.

»Preventivni sustav [...] sastoji se u tome da se upoznaju propisi i pravila neke ustanove, a zatim se nadzire tako da učenici uvijek imaju nad sobom budno oko ravnatelja ili njegovih pomoćnika (asistenata), koji kao prijazni očevi govore, upućuju u svaki događaj, savjetuju i ljubazno ispravljaju, što znači: onemogućiti odgajanje da učine prekršaj.

Ovaj se sustav sav temelji na razumu, vjeri i ljubaznosti. Stoga isključuje svaku nasilnu kaznu i nastoji odstraniti čak i lakše kazne.«¹⁰

---

¹⁰ G. BOSCO, *Il sistema preventivo nell'educazione della gioventù*, Torino, 1877. (Preventivni sustav u odgoju mladeži, u: *Konstitucije SBD*, II. dodatak, str. 409-410).

KAZALO

PREDGOVOR HRVATSKOM IZDANJU	5

PREDGOVOR	7

Uvod

DON BOSCOVO PEDAGOŠKO ISKUSTVO	11

1. Odgojni prijedlog utemeljen na povijesti i iskustvu Don Bosca i Salezijanske obitelji .....
2. Don Bosco, čovjek akcije, ali i »teorijskog« interesa .....
3. Temeljit poznavalac svoga svijeta i pozoran na promjene vremena .....
4. Pozoran na potrebe mladih i solidaran s njima .....
5. Preventivna odgojna skrb uzdignuta do sustava .....
6. Temeljne ideje »preventivnog sustava« .....
7. »Instrumentarij« za provođenje pedagoških ideja u stvarnost .....
8. Odgoj »zajedničko djelo« .....

Prvo poglavlje

SALEZIJANSKA PREVENTIVNOST DANAS	21

1. Predusresti, ne suzbijati .....
2. Poći od »točke dostupne dobru« .....
3. Predvidiv, pripremljen i projektiran .....
4. Razum, vjera i ljubaznost za razvoj mladih .....
5. »Ja za vas...« .....

Drugo poglavlje

RAZUM I RAZUMNOST

U VREMENU INTERNETA 28

1. Razum i razumnost: razna značenja 28
2. A danas? 29
3. Shvatiti i rasti u vremenu
»virtualnih mjesta« i interneta 30
4. Razumni odgovatelji danas 32

Treće poglavlje

VJERA: STOŽER

PREVENTIVNOG SUSTAVA 36

1. Kakva vjera za preventivni sustav danas? 36
2. U obzoru »odgojne ljubavi« 36
3. »Razumna« vjera 37
4. »Ljubazna« vjera 38
5. Odgojna vjera 40
6. Česta ispovijed i pričest? Marijanska pobožnost? 40

Četvrto poglavlje

ODGAJATI S DON BOSCOVIM SRCEM:

LJUBAZNOST 43

1. Don Boscova odgojna ljubaznost 43
2. Obnoviti i razvijati vlastito srce i odgojnu strast 45
3. Obnoviti se u dubini 47
4. Zaključak 48

Peto poglavlje

»DOBRI KRŠĆANI I POŠTENI GRAĐANI« 51

1. Odgojno djelovanje sa snažnim
građanskim i crkvenim obilježjem 51
2. Ali danas? 52
3. Pošteni građani danas? 53
4. Ozakoniti zakon 54
5. Zakon i srce 55

6. Slobodni »zajedno«	56
7. Dobri kršćani danas?	57
8. Oživotvoriti zakon, poštenje, vjeru, odgajajući se i odgajajući za njih	58

Šesto poglavlje

GRAĐANI SVOJE ZEMLJE, EUROPE I SVIJETA .....

1. Odgojna baština za Crkvu i za svijet	60
2. U složenoj i globaliziranoj društvenoj sredini	61
3. Na križanju putova i pravaca života	61
4. Odgojni zahtjev	63
5. »Biti sve svima« odgajajući	64

Sedmo poglavlje

NOSIVA STRUKTURA: ODGOJNI ODNOS .....

1. Ideja sustava	66
2. »Logika« preventivnog odgojnog djelovanja	67
3. »Njega« odgojnog odnosa	68
4. Odgojna utemeljenost interpersonalnog odnosa	70

Osmo poglavlje

AMBIJENT, DVORIŠTE, ŽIVOT .....

1. Ekološka instancija u suvremenom društvu	73
2. Dom i dvorište	74
3. Asistencija	75
4. Odgojna zajednica	76
5. Dom i teritorij	77
6. Određeno i spontano	79

Deveto poglavlje

ODGOJNE USTANOVE I ŠKOLA .....

1. Uloga odgojnih institucija	81
2. Škola odgojna zajednica	82

3. Odgojna kultura	83
4. Uloga odgajatelja u razvojnom procesu mladih	84
5. Vrjednovanje kvalitete odgoja	86
6. Odgoj odgajatelja	87

Deseto poglavlje

ORATORIJ:

SCENARIJ TREĆEG TISUĆLJEĆA 89

1. Oratorij »glavno djelo«	89
2. Oratorij mijenja fizionomiju	90
3. Nova lica, novi problemi	91
4. Demokratski suživot i integracija	92
5. Religijska različitost i nerazličitost	93
6. Preventivni sustav u akciji	93
7. »Evandjelje na djelu«	94

Jedanaesto poglavlje

LJUDI NADE, ODGAJATELJI PREMA

PREVENTIVNOM SUSTAVU 97

1. Don Bosco čovjek nade	97
2. Nije lako biti danas »pozitivna« osoba	99
3. Izgraditi se kao ljudi nade	99
4. Ljudski i vjernički temelj nade	101
5. Odgajati u obzoru povjerenja i nade	102

Dvanaesto poglavlje

PREVENTIVNI SUSTAV:

PEDAGOGIJA MLADENAČKE SVETOSTI? 104

1. Pedagogija svetosti kao dimenzija preventivnog sustava?	104
2. Zamislivo danas?	106
3. Uzor i oznake salezijanske svetosti	107
4. S mladima drugih religija ili ateistima?	111
5. »Napomene« odgajateljima	112
6. Pogled prema Isusu Učitelju	113

Zaključak

PONOVITI »OPERACIJU DON BOSCO«	116
1. Pod kojim uvjetima preventivni sustav može biti danas aktualan?	116
2. Učiniti odgoj razlogom i izborom života	117
3. »Odgojno« promišljanje aktualnog stanja mladih	118
4. Osobni preduvjeti za biti s mladima danas	120
5. Prihvatanje i odgojni intervent po mjeri i na razini konkretnog odgajnika	121
6. Upućivati prema budućnosti, prema drugome, dalje i više	122
7. Duh cilja i volja sredstava	122
Bilješka o piscu	125
Kazalo	127